

WIADOMOŚCI STATYSTYCZNE

GŁÓWNY
URZĄD
STATYSTYCZNY

POLSKIE
TOWARZYSTWO
STATYSTYCZNE

MIESIĘCZNIK
ROK XLIII
WARSZAWA
LIPIEC 1998

7

R. 1919.

DZIENNIK USTAW

RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ.

WARSZAWA.   № 85.   15 listopada 1919

Treść: 464. Ustawa z dn. 21 października 1919 r. o organizacji sta-	
tystyki administracyjnej	855
Statut Głównego Urzędu Statystycznego Rzeczypospolitej	
Polakiej	856

U S T A W A

z dnia 21 października 1919 r.

o organizacji statystyki administracyjnej.

Art. 1. Organem naczelnym państwowej statystyki administracyjnej jest Główny Urząd Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej.
Organizację i stosunek Urzędu do władz państwowych określa podany w dodatku do niniejszej ustawy Statut Głównego Urzędu Statystycznego.

Art. 2. Rada Ministrów władna jest wydawać rozporządzenia potrzebne celem przeprowadzenia spisu ludności i wszelkich innych dochodzeń statystycznych oraz nakładać obowiązek zeznawania pewnych faktów, względnie zdawania z nich sprawozdań statystycznych.

Uprawnienia organów, przeprowadzających dochodzenie do kontrolowania prawdziwości złożonych zeznań lub sprawozdań, oznaczone będą w rozporządzeniu Rady Ministrów.

Celem pokrycia kosztów statystyki handlu zagranicznego może Rada Ministrów wprowadzić osobną opłatę statystyczną, pobieraną od towarów, przewożonych przez granicę Państwa. Inne opłaty statystyczne mogą być wprowadzone tylko na mocy osobnej ustawy.

Art. 3. Wszelkie władze, urzędy i zakłady publiczne oraz związki komunalne są zobowiązane współdziałać przy dochodzeniach statystycznych, zarządzonych na podstawie art. 2 niniejszej ustawy, w granicach i w sposób w rozporządzeniu Rady Ministrów zakreślony.

KOLEGIUM REDAKCYJNE:

prof. dr hab. Tadeusz Walczak (red. nac. tel. 608-32-89, nr poczty elektronicznej — t. walczak @ stat. gov. pl),
dr hab. Andrzej Ochocki (zast. red. nac.), dr Stanisław Paradysz (zast. red. nac.), mgr Jan Berger
(608-32-63), mgr Bogusława Bulska (608-38-16), dr Halina Dmochowska (608-34-32), mgr Józef Gwozdowski
(0-48 27-867), mgr Krzysztof Kowalski (608-35-66), mgr inż. Krzysztof Kurkowski (608-38-37), prof. dr hab.
Bogdan Stefanowicz, mgr Wiesław Łagodziński (25-42-89), Anatol Kula (sekretarz redakcji 608-32-25), nr
poczty elektronicznej — e. grabowska @ stat. gov. pl

Redaktor techniczny Zbigniew Karpiński

RADA PROGRAMOWA:

dr Stanisław Róg (przewodniczący Rady, tel. 608-34-58), Stanisław Jońca (sekretarz, 608-34-58).
Członkowie Rady Programowej: dr Stanisław Bartczak, mgr Wojciech Biały, mgr Bogusława Bulska, prof. dr
hab. Czesław Domański, prof. dr hab. Jan Kordos, mgr Tadeusz Persz, prof. dr hab. Kazimierz Zajac.

ZAKŁAD WYDAWNICTW STATYSTYCZNYCH

al. Niepodległości 208, 00-925 Warszawa, tel. 608-31-45.

Informacje w sprawach nabywania czasopism tel. 608-32-10, 608-38-10

REDAKCJA pok. 453, tel. 608-32-25

Indeks 381306

WARUNKI PRENUMERATY REALIZOWANEJ PRZEZ RUCH S.A.

Wpłaty na prenumeratę przyjmują:

- a) jednostki kolportażowe RUCH S.A. właściwe dla miejsca zamieszkania lub siedziby prenumerującego;
dostawa egzemplarzy następuje w uzgodniony sposób;
- b) od osób zamieszkałych lub instytucji mających siedzibę w miejscowościach, w których nie ma jednostek kolportażowych RUCH S.A. istnieje możliwość dostawy prenumeraty „pod opaską”; wpłaty należy wnieść na konto RUCH S.A., Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, PBK S.A. XIII O/Warszawa 370044-16551-2700-1-06 lub w kasach Oddziału Warszawa, ul. Towarowa 28 (poniedziałek—piątek, godz. 8.00—14.00); dostawa w takim przypadku odbywa się pocztą zwykłą w ramach opłaconej prenumeraty.

Cena prenumeraty ze zleceniem dostawy za granicą jest o 100% wyższa od krajowej. Wpłaty przyjmują kasy RUCH S.A. Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy. Dostawa odbywa się pocztą zwykłą, z wyjątkiem dostawy pocztą lotniczą, której koszt w pełni pokrywa zamawiający.

Terminy przyjmowania wpłat na prenumeratę „Wiadomości Statystycznych”:

- do 05.12 — na I kwartał roku następnego lub na cały rok następny,
- do 05.03 — na II kwartał roku bieżącego,
- do 05.06 — na III kwartał roku bieżącego,
- do 05.09 — na IV kwartał roku bieżącego.

Warszawa, dnia 13 lipca 1998 r.

WIADOMOŚCI STATYSTYCZNE ORGAN GUS I PTS

Redaktor Naczelny

Prof. dr hab. Tadeusz Walczak

Szanowni Czytelnicy

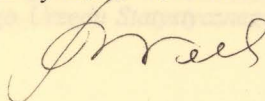
W dniu dzisiejszym, dokładnie w osiemdziesiątą rocznicę utworzenia Głównego Urzędu Statystycznego, ukazuje się okolicznościowy numer „WIADOMOŚCI STATYSTYCZNYCH”, który pozwalam sobie przedstawić w załączeniu.

Przygotowując to okolicznościowe wydanie „WIADOMOŚCI” Redakcja pragnęła zaakcentować funkcje i znaczenie statystyki w życiu gospodarczym i społecznym kraju oraz oddać hołd wielkiej rzeszy pracowników statystyki, którzy w bardzo złożonych nieraz warunkach, z pełnym oddaniem i poświęceniem realizowali trudne zadanie tworzenia liczbowego obrazu dokonań wielu pokoleń Polaków.

W prezentowanym numerze okolicznościowym Redakcja pragnęła także zaakcentować najważniejsze wyzwania stojące przed polską statystyką dziś oraz w najbliższym okresie harmonizacji metod badań statystycznych ze statystyką światową, zwłaszcza ze statystyką Unii Europejskiej.

Pragnę wyrazić przekonanie, że dzięki wysiłkom polskich statystyków, zarówno pracowników teorii, jak i praktyki statystycznej, polska statystyka jest na dobrej drodze do zajęcia należnego jej miejsca w tworzącym się Europejskim Systemie Informacji Statystycznej.

Z wyrazami szacunku

zwłaszcza Zakładu Badań Statystyczno-Ekonomicznych GUS i PAN, a także pomoc udzielaną przez ekspertów Eurostatu.

mgr Bożena Jakóbiak, mgr Maria Jeznach — GUS

BIBLIOGRAFIA

- [1] *System of National Accounts 1993* — SNA '93
- [2] *European System of Accounts, ESA '95*, May 1996
- [3] *Rachunki narodowe według sektorów instytucjonalnych 1991—1992 (opracowanie eksperymentalne)*, ZBSE, GUS, Warszawa, kwiecień 1994
- [4] *Szara gospodarka w Polsce • rozmiary, przyczyny, konsekwencje* • ZBSE, Warszawa, kwiecień 1996
- [5] *Produkt krajowy brutto według województw za 1995 rok. Gross Domestic Product by Voivodships for 1995*, US Katowice, sierpień 1997
- [6] *System rachunków narodowych (SRN)*, Tom I, GUS, Warszawa, luty 1996
- [7] *System rachunków narodowych (SRN)*, Tom II, GUS, Warszawa, listopad 1997

Tadeusz WALCZAK

Przebudowa polskiej statystyki w latach dziewięćdziesiątych i jej dostosowanie do wymagań Unii Europejskiej

Jednym z najcenniejszych doświadczeń, które możemy wynieść z 80-letniej tradycji działalności służb statystycznych w Polsce jest przeświadczenie, że skuteczność statystyki zależy od spełnienia dwóch podstawowych wymagań:

- 1) statystyka musi zapewnić, aby zbierane i opracowywane przez nią informacje były wewnętrznie spójne i porównywalne w dłuższych okresach, co stanowi podstawowy warunek wykorzystania tych informacji do analizy dynamiki zjawisk, opracowań prognostycznych itp.;
- 2) statystyka musi charakteryzować **aktualne, istniejące w rzeczywistości**, warunki gospodarcze i społeczne, co wobec stałej zmienności tych warunków oznacza konieczność modyfikacji zakresu i metod badań i dostosowywania się do obowiązujących standardów międzynarodowych.

Oba te wymagania są, jak łatwo zauważyć, wzajemnie sprzeczne, dlatego statystycy nierzadko poddawani są krytyce, zarówno za brak porównywalnych szeregów czasowych za dłuższe okresy, spowodowane zbyt częstymi zmianami w metodach badań oraz w stosowanych klasyfikacjach [2, s. 40], jak i za zbyt sztywne trzymanie się raz przyjętych metod i klasyfikacji, co doprowadza do sytuacji, że statystyka stosuje często w swojej działalności pojęcia i metody właściwe dla nie istniejących już warunków społecznych lub ekonomicznych [1].

Dążąc za wszelką cenę do zachowania przez dłuższy okres przyjętych standardowych pojęć i definicji, systemy statystyczne mają skłonność do zapatrywania się w przeszłość, co często utrudnia wykrywanie tendencji społecznych [1, 2].

Dodatkowym dylematem statystyk krajowych jest konieczność przyjęcia informacyjnych standardów międzynarodowych, które zapewniając możliwość porównywania danych w skali wielu krajów nie zawsze, jako rozwiązania uniwersalne i kompromisowe, odpowiadają w pełni warunkom danego kraju, mogą więc okazać się sprzeczne z obydwojma wymienionymi wyżej wymaganiami. Dlatego tak fundamentalne znaczenie dla statystyki ma wszechstronna analiza wszystkich konsekwencji przyjmowanych rozwiązań metodologicznych i podejmowanie odpowiednich środków łagodzących zarówno skutki naruszenia porównywalności, jak i braku pełnej zgodności z warunkami społeczno-gospodarczymi istniejącymi w danym okresie we własnym kraju.

W przypadku polskiej statystyki pod koniec lat osiemdziesiątych stało się oczywiste, że wobec zachodzących zmian w systemie społeczno-gospodarczym kraju dotychczasowy system statystyki państwowej nie jest w stanie sprostać nowym wyzwaniom i że konieczne jest podjęcie na szeroką skalę całego systemu zamierzeń związanych z przebudową tego systemu, a w wielu elementach z ich budową od nowa.

Konieczność zmian i przekształceń wynikała zarówno ze zmieniających się potrzeb informacyjnych kraju związanych z przechodzeniem na system gospodarki rynkowej i tworzeniem się demokratycznego społeczeństwa, jak i z konieczności dostosowania wszystkich ważniejszych elementów systemu informacji statystycznej do informacyjnych standardów międzynarodowych, zwłaszcza przyjętych w Unii Europejskiej.

NIECO HISTORII

Duże znaczenie dla zapoczątkowania, a następnie przyspieszenia przekształceń w polskiej statystyce oraz dla nadania im bardziej zorganizowanego charakteru miało nawiązanie w 1989 r. kontaktów GUS z Eurostatem, które doprowadziło następnie do podpisania w Warszawie 30 października 1990 r. przez prezesa GUS i dyrektora generalnego Eurostatu wspólnej deklaracji o współpracy statystycznej między GUS i urzędem statystycznym Wspólnoty.

Deklaracja stworzyła ogólne ramy współpracy polskich statystyków z Eurostatem oraz ułatwiła nawiązanie kontaktów z wieloma służbami statystycznymi krajów Europy Zachodniej. Podjęcie się funkcji koordynacyjnej w ułatwieniu tych kontaktów przez Eurostat oraz uzyskanie pomocy finansowej UE umożliwiły polskim statystykom wzięcie udziału w akcjach szkoleniowych, przeprowadzenie bezpośrednich konsultacji w urzędach statystycznych Unii, wzięcie udziału w seminariach, pracach grup roboczych w tych dziedzinach statystyki, które miały priorytetowe znaczenie z punktu widzenia potrzeb gospodarki rynkowej. Istotną rolę odegrała również pomoc techniczna i finansowa w ramach PHARE w realizacji programu modernizacji systemu przetwarzania danych w służbach statystycznych w Polsce.

Trudno przecenić znaczenie tych pierwszych, zorganizowanych na szerszą skalę, kontaktów polskich statystyków z ich kolegami z krajów posiadających wieloletnie tradycje i doświadczenia funkcjonowania statystyki w rozwiniętej gospodarce rynkowej i w warunkach demokratycznego systemu sprawowania władzy. Wprawdzie w kontaktach tych nie nastawiano się na mechaniczne przenoszenie na grunt polski rozwiązań stosowanych w innych krajach. Byłoby to zresztą nierealne i niecelowe wobec różnych warunków organizacyjnych i prawnych oraz różnych tradycji istniejących w naszym kraju. Niemniej

jednak uważna obserwacja różnych doświadczeń znacznie wzbogaciła i pogłębiła nasze poglądy na kierunki przebudowy statystyki w Polsce.

Drugim wydarzeniem, które wpłynęło na uświadomienie konieczności przyspieszenia zmian w polskiej statystyce, było podpisanie w dniu 17 stycznia 1994 r. przez prezesa GUS oraz szefów urzędów statystycznych 6 krajów Europy Środkowo-Wschodniej i Eurostatu wspólnej deklaracji, w której podkreślono m.in. potrzebę przekazywania do Komisji Europejskiej informacji niezbędnych w procesie negocjacji dotyczących członkostwa w Unii.

Konieczność oraz zakres dostosowania polskiej statystyki do wymagań Unii Europejskiej sformułowane zostały również w art. 92 Układu Europejskiego ustanawiającego stowarzyszenie między Rzeczpospolitą Polską a Wspólnotami Europejskimi.

ZAKRES I GŁĘBOKOŚĆ ZMIAN W STATYSTYCE

Zmiany, jakie zainicjowano w polskiej statystyce w 1989 r. i jakie są kontynuowane do dziś, są wielostronne i odnoszą się do niemal wszystkich aspektów funkcjonowania systemu informacji statystycznej oraz wszystkich dziedzin statystyki. Na szczególnie zaakcentowanie zasługuje zwłaszcza:

- określenie roli statystyki w kraju o gospodarce rynkowej, w którym są przestrzegane zasady społeczeństwa demokratycznego,
- stworzenie niezbędnych warunków organizacyjnych i prawnych gwarantujących niezależność służb statystyki publicznej w dziedzinie decydowania o metodach badań statystycznych,
- zapewnienie ochrony danych osobowych i indywidualnych zbieranych w badaniach statystycznych i wykorzystywanie ich wyłącznie do celów statystycznych,
- stworzenie warunków uzyskiwania obiektywnej i rzetelnej informacji oraz budowa zaufania społecznego do statystyki, opracowanie i wdrożenie klasyfikacji i nomenklatur zgodnych ze standardami międzynarodowymi, a jednocześnie odpowiadających potrzebom wewnętrznym kraju,
- zmiana w zasadach współpracy statystyków z respondentami, użytkownikami informacji oraz aktywizacja współpracy ze środkami masowego przekazu,
- modyfikacja dotychczasowych i wdrożenie nowych badań statystycznych odpowiadających nowym potrzebom informacyjnym kraju i uwzględniających najlepsze doświadczenia krajów o gospodarce rynkowej.

Ostatecznym celem przebudowy statystyki jest jej pełna integracja ze statystyką krajów UE, jej aktywne uczestnictwo w europejskim systemie statystycznym oraz lepsze zaspokojenie zapotrzebowania użytkowników krajowych na potrzebne im informacje.

W ramach dostosowania treści badań statystycznych do nowych potrzeb wynikających z przekształceń społeczno-ustrojowych kraju przeprowadzono daleko idące zmiany w programach badań statystycznych, zwłaszcza począwszy od 1992 r. Nowe programy badań tworzone są w wyniku krytycznej oceny przydatności dotychczas zbieranych informacji oraz postulatów zgłaszanych przez użytkowników. Wykorzystuje się również doświadczenia służb statystycznych krajów o gospodarce rynkowej. Główne zmiany w treści badań dotyczą zagadnień funkcjonowania gospodarki oraz warunków życia ludności.

W sferze zagadnień gospodarczych, z badań, które odzwierciedlają nowe zjawiska i procesy zachodzące w gospodarce, na podkreślenie zasługują zwłaszcza:

1. Rozwój badań w dziedzinie systemu rachunków narodowych według metody SNA/ESA, obejmujących rachunek wyrobów i usług (wartość globalna, zużycie pośrednie i produkt krajowy brutto), bilans przepływów międzygałęziowych, spożycie

- wyrobów i usług oraz dochody nominalne i realne gospodarstw domowych. Po raz pierwszy opracowano rachunki niefinansowe według sektorów instytucjonalnych dla Polski za lata 1991 i 1992. Rachunki te zostały rozszerzone w latach następnych o podział według podsektorów instytucjonalnych i o rachunki wybranych podsektorów. Opracowano metody i wdrożono badania mające na celu szacowanie rozmiarów gospodarki ukrytej. Wprowadzono kwartalne rachunki PKB oraz opracowania PKB w ujęciu regionalnym.
2. Wprowadzenie nowych metod badań działalności gospodarczej na podstawie bardziej elastycznego systemu egzekwowania obowiązków sprawozdawczych wobec przedsiębiorstw z uwzględnieniem ich wielkości. Obok badań pełnych obejmujących działalność dużych i średnich przedsiębiorstw wprowadzono system badań reprezentacyjnych przedsiębiorstw małych. Na szczególne podkreślenie zasługuje wprowadzenie nowej formy badań zwanej badaniem strukturalnym przedsiębiorstw.
  3. Wprowadzenie badań prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych, charakteryzujących przebieg i skalę przekształceń własnościowych oraz jej efekty i wpływy do budżetu z tytułu sprzedaży akcji Skarbu Państwa lub majątku likwidowanych przedsiębiorstw państwowych. Z prywatyzacją wiąże się ściśle wzrost znaczenia funkcjonowania systemu bankowego i ubezpieczeń, a także rynku kapitałowego. GUS wykorzystuje tu dane uzyskiwane z NBP, Ministerstwa Finansów, Giełdy Papierów Wartościowych oraz z własnych badań.
  4. Badania koniunktury gospodarczej, pozwalające na ocenę zmian aktualnej i prognozowanej sytuacji przedsiębiorstw w dziedzinie produkcji, popytu, zapasów, zobowiązań finansowych, należności, cen, zatrudnienia, inwestycji oraz dostrzeganych przez przedsiębiorstwa przeszkód w działalności gospodarczej. Badania te prowadzone są metodą testu koniunkturalnego w wylosowanych dużych i średnich przedsiębiorstwach według metodologii wypracowanej wspólnie przez GUS, placówki naukowo-badawcze z wykorzystaniem dorobku OECD i Eurostatu w tej dziedzinie.
  5. Rozszerzenie i doskonalenie badania systemu cen, obejmującego ceny producentów wyrobów i usług, ceny detaliczne towarów i usług, ceny w rolnictwie, ceny w handlu zagranicznym, ceny robót budowlano-montażowych itp.
  6. Badanie wymiany towarowej z zagranicą, obejmujące import i eksport w wyrażeniu ilościowo-wartościowym, w tym import i eksport w cenach stałych, dynamikę cen transakcyjnych w imporcie i eksporcie oraz obroty bieżące bilansu płatniczego według zasad MFW w walutach rozliczeniowych i wymiennalnych. Od 1992 r. badania te prowadzone są na podstawie jednolitego dokumentu SAD w nomenklaturze towarowej CN.
  7. Zmiany w statystyce handlu wewnętrznego, w statystyce nauki i postępu technicznego, w gospodarce materiałowej i paliwowo-energetycznej.
- Istotne zmiany nadal wprowadza się w poszczególnych obszarach statystyki społecznej. Zagadnienia te omawia szerzej w tym wydaniu „WS” prof. J. Kordos.
- Niezwykle duże znaczenie dla przebudowy polskiej statystyki miało opracowanie i wdrożenie międzynarodowych standardów informacyjnych, w tym zwłaszcza klasyfikacji i nomenklatur.

WDROŻENIE MIĘDZYNARODOWYCH KLASYFIKACJI I NOMENKLATUR

Do początków lat dziewięćdziesiątych obowiązywał w polskiej statystyce system klasyfikacji opracowany w połowie lat sześćdziesiątych. Najważniejszymi częściami składowymi tego systemu była Klasyfikacja Gospodarki Narodowej (KGN) oraz zgodne z

nią: klasyfikacja wyrobów — tzw. Systematyczny Wykaz Wyrobów (SWW), klasyfikacja usług, klasyfikacja obiektów budowlanych oraz klasyfikacja rodzajowa środków trwałych. Ten system klasyfikacji stanowił odzwierciedlenie ówczesnego systemu gospodarczego oraz budowany był z uwzględnieniem wymogów klasyfikacji RWPG, chociaż tak naprawdę nigdy z tymi klasyfikacjami w pełni zgodny nie był.

Pod koniec lat osiemdziesiątych, a zwłaszcza po roku 1989, stało się oczywiste, że obowiązujący system klasyfikacji wymaga radykalnych zmian. Przestał bowiem odpowiadać zarówno wewnętrznym wymaganiom systemu funkcjonowania gospodarki, jak i potrzebom tworzenia przesłanek metodologicznych zapewniających wymianę porównywalnych informacji między Polską a organizacjami międzynarodowymi oraz umożliwiających prowadzenie porównań międzynarodowych z krajami, które stosowały system klasyfikacji opartych o ONZ-towską Klasyfikację Działalności (ISIC) oraz Europejską Klasyfikację Działalności (NACE). Szersze uzasadnienie konieczności wprowadzenia zmian w obowiązującym poprzednio systemie klasyfikacji opartych o KGN zainteresowany Czytelnik znajdzie w [3].

Na początku 1990 r. Główny Urząd Statystyczny przedstawił Komitetowi Ekonomicznemu Rady Ministrów koncepcję zmian w systemie klasyfikacji stosowanych w polskiej statystyce, a po uzyskaniu aprobaty, przystąpił do jej realizacji.

Pierwszą klasyfikacją międzynarodową wprowadzoną do polskiej statystyki była Scalona Nomenklatura Towarowa Handlu Zagranicznego (CN-SNTHZ). Pierwsza jej polska wersja językowa opublikowana w 1990 r., opracowana została na podstawie 8-znakowej Scalonej Nomenklatury (CN) stanowiącej rozwinięcie 6-znakowej nomenklatury ONZ, zwanej Zharmonizowanym Systemem Oznaczania i Kodowania Towarów (HS). Od 1 stycznia Scaloną Nomenklaturę zastosowano w ewidencji i statystyce handlu zagranicznego. Przyjęta ona została również za podstawę polskiej taryfy celnej importowej.

Ze względu na potrzebę bardziej szczegółowej identyfikacji niektórych pozycji towarowych wprowadzono do CN-SNTHZ jeden dodatkowy znak. Powstała w ten sposób 9-znakowa nomenklatura, która stosowana jest od 1994 r. pod nazwą Polska Scalona Nomenklatura Towarowa Handlu Zagranicznego (PCN).

Obok tej szczegółowej nomenklatury PCN, w opracowaniach, analizach i publikacjach GUS stosowana jest również 6-znakowa (mniej szczegółowa) nomenklatura HS. Polską wersję tej nomenklatury opracował GUS we współpracy z Ministerstwem Współpracy z Zagranicą i Głównym Urzędem Cel.

Najważniejsze jednak znaczenie dla zbliżenia polskiej statystyki do standardów europejskich miało opracowanie i wdrożenie Europejskiej Klasyfikacji Rodzajów Działalności (NACE), stanowiącej zmodyfikowaną i dostosowaną do potrzeb Unii Europejskiej wersję Międzynarodowej Standardowej Klasyfikacji Wszelkich Rodzajów Działalności (ISIC), przyjętej w ramach ONZ.

Prace nad przystosowaniem do polskich warunków klasyfikacji NACE rozpoczęto w 1990 r. Pierwsze wydanie tej klasyfikacji, zwanej Europejską Klasyfikacją Działalności (EKD) wprowadzono zarządzeniem prezesa GUS w czerwcu 1990 r., a jej drugie wydanie, uzupełnione o niektóre rodzaje działalności specyficzne dla polskich warunków oraz uzupełnione zmianami, jakie zostały wprowadzone w międzyczasie do NACE przez Eurostat, weszło w życie z dniem 1 stycznia 1991 r.

Od 1 stycznia 1991 r. zakres informacji o jednostkach gospodarki narodowej ujętych w rejestrze REGON rozszerzono o symbole EKD (obok symboli KGN), co pozwoliło następnie opracowywać uzyskiwane w ramach badań statystycznych informacje zarówno w układzie starej klasyfikacji KGN, jak i nowej klasyfikacji EKD.

W badaniach statystycznych klasyfikacja EKD została zastosowana od stycznia 1993 r., równoległe z KGN, a od 1994 r. EKD stosowana jest jako jedyna obowiązująca klasyfi-

kacja rodzajów działalności. Od 1 stycznia 1998 r. obowiązuje zaktualizowana i dostosowana do polskich warunków nowa wersja EKD, zwana Polską Klasyfikacją Działalności (PKD).

Nieodłączną częścią prac nad EKD było opracowanie tzw. kluczy przejścia między tą klasyfikacją a KGN oraz między KGN i EKD. Klucze te były niezbędne dla dokonania przeliczeń ważniejszych wskaźników statystycznych liczonych dotąd w układzie KGN na nowy układ według EKD, aby można było uzyskać przynajmniej część informacji w układach porównywalnych.

Zadanie to było bodaj najtrudniejszą częścią zadań związanych z wdrożeniem nowej klasyfikacji EKD. Ze względu na zasadnicze różnice między starą klasyfikacją KGN i nową klasyfikacją EKD, po wprowadzeniu tej ostatniej nastąpiło naruszenie porównywalności większości informacji w obszarze statystyki gospodarczej, bowiem przeliczenie wszystkich wskaźników za ubiegłe lata na układ EKG było zbyt pracochłonne i kosztowne, a nieraz wręcz niemożliwe.

W celu częściowego bodaj zaspokojenia potrzeb użytkowników na informacje według nowej klasyfikacji w układach porównywalnych za możliwie długie okresy, przystąpiono w GUS do bardzo żmudnych i pracochłonnych przeliczeń danych. Dla zapewnienia zorganizowanego przebiegu tych prac powołano w GUS „Zespół do spraw wewnętrznej spójności metodologii przeliczeń danych według EKD”, pracujący pod przewodnictwem wiceprezesa GUS Romana Sawińskiego. Zespół określił zestaw wskaźników podlegających przeliczeniu, szczegółowość grupowania według struktury EKD (sekcje, podsekcje, działy, grupy) oraz głębokość retrospekcji dla poszczególnych wskaźników. Ustalono również rodzaje publikacji, w których powinny być zamieszczone dane w układach porównywalnych. Ustalenia te przewidywały opracowanie:

1. Specjalnej publikacji zawierającej wybrane dane za lata 1991 i 1992 w obu układach klasyfikacyjnych — KGN i EKD. Zamieszczono w niej m.in. dane o liczbie jednostek zarejestrowanych w rejestrze REGON, liczbie pracujących i przeciętnym zatrudnieniu, wartości brutto środków trwałych, wynikach finansowych przedsiębiorstw, wartości produkcji sprzedanej oraz ważniejsze relacje ekonomiczne przedsiębiorstw (wskaźnik poziomu kosztów, rentowność oraz zyskowność).¹⁾
2. Odrębnych wkładek do (miesięcznego) Biuletynu Statystycznego 1993, począwszy od nr 8, w których zawarto według EKD za lata 1992 i 1993 dane dotyczące liczby pracujących, przeciętnego zatrudnienia i wynagrodzeń brutto w sektorze przedsiębiorstw, wyników finansowych, relacji ekonomicznych i majątku obrotowego w przedsiębiorstwach, wskaźników cen produkcji sprzedanej oraz wartości sprzedaży produkcji i usług.
3. Aneksów do Rocznika Statystycznego 1993 i 1994 oraz Małego Rocznika Statystycznego 1994, w których zamieszczono ważniejsze dane według sekcji i działów EKD.
4. Wybranych danych w układzie wojewódzkim do Rocznika Statystycznego Województw.

Ogólna strategia w sprawie przeliczania danych została sformułowana w następujący sposób:

- za rok bazowy do przeliczeń na układ EKD przyjęto rok 1991,
- dla zapewnienia porównywalności wieloletnich szeregów czasowych przyjęto, iż ważniejsze wskaźniki zostaną przeliczone na układ EKD dla lat 1980, 1985 i 1990,

¹⁾ Zyskowność — wynik finansowy netto na 1000 zł przychodów ogółem.

- dla wymienionych lat zostaną przeliczone podstawowe kategorie ekonomiczne i wskaźniki wyłącznie w przekroju sekcji EKD, natomiast według działów EKD, przeliczane będą dane tylko dla 1990 r.,
- Rok 1990 przyjęto również jako rok odniesienia przeliczeń danych na układ EKD w przekrojach wojewódzkich,
- przeliczanie danych na układ EKD do poziomu sekcji i działów powinno obejmować pełną zbiorowość podmiotów, tj. jednostki duże, średnie i małe, natomiast do poziomu grup przeliczaniu podlegają wyłącznie podmioty duże i średnie,
- przeliczanie wskaźników powinno być dokonywane metodą przedsiębiorstw, a rokiem bazowym systemu cen stałych powinien być rok 1992, natomiast szacunkowe obliczenia poziomu mierników w średnich cenach 1992 r. dokonywane będą w retrospekcji do roku 1990.

Zakres tematyczny ustalonych przeliczeń oraz głębokość retrospekcji były ograniczone realnymi możliwościami wykonawczymi służb statystycznych oraz w wielu przypadkach ograniczonymi możliwościami uzyskania podstaw metodycznych do przeliczeń. Z tego względu ustalenia te nie odpowiadały w pełni potrzebom prowadzenia analiz ekonomiczno-statystycznych w układzie nowej klasyfikacji EKD. Ograniczenia te odczuły szczególnie dotkliwie środowiska naukowe wykorzystujące dane statystyczne do analiz i prognoz makroekonomicznych, tym bardziej że na skutek znacznego obciążenia bieżącymi pracami związanymi z koniecznością przygotowania i przeprowadzenia nowych badań statystycznych oraz dużych trudności w realizacji przeliczeń, sformułowane wyżej założenia strategiczne dotyczące przeliczeń retrospektywnych danych na układ EKD zostały zrealizowane tylko częściowo.

Wprowadzenie do polskiej statystyki klasyfikacji EKD/PKD, aczkolwiek mające przełomowe znaczenie z punktu widzenia zastosowania standardów międzynarodowych, postawiło jednocześnie przed statystykami pilną konieczność opracowania i wdrożenia kolejnych klasyfikacji, a w pierwszej kolejności klasyfikacji wyrobów i usług.

Jak wspomniano wyżej, do początku lat dziewięćdziesiątych obowiązywał w polskiej statystyce system klasyfikacji gospodarczych, w którym wiodącą rolę odgrywała KGN oraz zgodny z KGN: Systematyczny Wykaz Wyrobów (SWW), klasyfikacja usług, klasyfikacja obiektów budowlanych oraz klasyfikacja rodzajowa środków trwałych. Z kolei niektóre klasyfikacje, w tym zwłaszcza SWW, stanowiły wzorzec dla innych klasyfikacji i nomenklatur. Do takich nomenklatur należały zwłaszcza Wykaz Wyrobów Przemysłowych (WWP), wykorzystywany w różnorodnych badaniach, w których jednostką badania były wyroby przemysłowe (ilość produkcji, zapasy, koszt własny itp.). W oparciu o SWW zbudowany był tzw. Kod Towarowo-Materiałowy, będący asortymentowym uszczegółowieniem SWW. W oparciu o SWW zbudowane były także tzw. indeksy materiałowe, tj. szczegółowe nomenklatury materiałów i części występujące w rachunkowości przedsiębiorstw.

Wprowadzenie na miejsce KGN klasyfikacji EKD/PKD, przy zachowaniu dotychczasowych klasyfikacji pochodnych od KGN i nomenklatur materiałów i wyrobów opartych o SWW, spowodowało dezintegrację systemów klasyfikacji w polskiej statystyce, powodujące szereg ujemnych skutków z punktu widzenia spójności opracowań i analiz produkcji, nakładów, cen, przepływów międzygałęziowych itd.

Mając na uwadze powyższe, przystąpiono w trybie pilnym do adaptacji pozostałych klasyfikacji związanych z EKD/PKD.

Z punktu widzenia wymagań Unii Europejskiej najpilniejszą sprawą było wprowadzenie klasyfikacji produktów (CPA), związanej z Europejską Klasyfikacją Rodzajów Działalności (NACE) oraz wykazu (Listy) Wyrobów Przemysłowych (PRODCOM).

Według tych klasyfikacji bowiem zobowiązane są do przesyłania danych do Eurostatu służby statystyczne krajów UE, jak również kraje starające się o wejście do UE.

Polską wersję CPA, zwaną Klasyfikacją Wyrobów i Usług (KWiU), opracowano w latach 1993—1994 i zastosowano od 1 kwietnia 1995 r. w ewidencji i w statystyce w części dotyczącej działalności usługowej. Równocześnie kontynuowano podjęte wcześniej prace nad opracowaniem koncepcji nowej klasyfikacji wyrobów i usług, która byłaby nie tylko zgodna z wymaganiami UE, ale odpowiadałaby również potrzebom wewnętrznym kraju, a zwłaszcza mogłaby zastąpić stosowany dotąd powszechnie Systematyczny Wykaz Wyrobów. W wyniku wielu dyskusji w gronie różnych specjalistów opracowano oryginalny projekt klasyfikacji zwanej Polską Klasyfikacją Wyrobów i Usług (PKWiU), która została wprowadzona w drodze rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18 marca 1997 r.

Stosownie do wspomnianego rozporządzenia PKWiU ma być stosowana od 1 lipca 1999 r. w statystyce, ewidencji i dokumentacji oraz rachunkowości, a także w urzędowych rejestrach i systemach informacyjnych administracji publicznej. W okresie przejściowym, od 1 lipca 1997 r. do 30 czerwca 1999 r. stosowane są równoległe obie klasyfikacje — SWW oraz PKWiU.

Struktura PKWiU oparta jest na Europejskiej Klasyfikacji Działalności (NACE), Klasyfikacji Produktów według Rodzajów Działalności (CPA) oraz Wykazie (Liście) Produktów (PRODCOM). Jednocześnie, tam, gdzie to uznano za możliwe i celowe, zachowano strukturę dotychczasowego Systematycznego Wykazu Wyrobów (SWW). Przy nadawaniu nazw wyrobów przyjęto za podstawę nazewnictwo przyjęte w Polskiej Scalonej Nomenklaturze Handlu Zagranicznego (PCN).

Część kodowa PKWiU składa się z 10 znaków cyfrowych, z których:

- 4 znaki odpowiadają Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD),
- 6 znaków odpowiada Klasyfikacji Wyrobów i Usług (CPA),
- 8 znaków odpowiada Liście Wyrobów PRODCOM,
- 9 i 10 znak stanowi uszczegółowienie pozycji asortymentowych, odpowiadające wewnętrznym potrzebom ewidencyjnym kraju. Pozycje te opracowano w oparciu o PCN lub SWW.

Jednocześnie, ponieważ wykaz wyrobów PRODCOM obejmuje jedynie wybrane grupowania,²⁾ to dla zapewnienia kompletności klasyfikacji, nie zajęte przez PRODCOM, podpozycje na miejscu 7 i 8 uzupełniono odpowiednimi grupowaniami stanowiącymi dalsze uszczegółowienie CPA.

Przyjęta w Polsce koncepcja PKWiU, różniąca się od rozwiązań stosowanych w innych krajach UE i wywołująca początkowo pewne uwagi i zastrzeżenia ze strony niektórych konsultantów zagranicznych, ma tę zaletę, że jedna rozbudowana klasyfikacja może zaspokoić różnorodne potrzeby krajowe, jak i wymagania międzynarodowe. W niektórych krajach UE, obok klasyfikacji i nomenklatur wyrobów wymaganych przez Eurostat (CPA i PRODCOM), stosuje się do wewnętrznych celów ewidencyjnych i statystycznych własne klasyfikacje. Z tego punktu widzenia rozwiązanie polskie ma szereg istotnych zalet, może jednak powodować znaczne trudności przy aktualizacji ze względu na jej bardzo dużą szczegółowość. Pracochłonne i kosztowne w realizacji mogą się okazać zwłaszcza konsekwencje wprowadzania częstych zmian w Wykazie Wyrobów PRODCOM. Nie ma jednak, jak się okazuje, rozwiązań idealnych.

²⁾ Wykaz Wyrobów PRODCOM nie obejmuje np. produktów roślinnych, zwierząt i produktów pochodzenia zwierzęcego, produktów rybołówstwa, produktów górnictwa i kopalnictwa.

STOPIEŃ PRZYGOTOWANIA POLSKIEJ STATYSTYKI DO REALIZACJI OBOWIĄZKÓW INFORMACYJNYCH WOBEC EUROSTATU

Najbardziej widocznym wyrazem stopnia przygotowania polskiej statystyki do realizacji wymagań UE jest stopień, w jakim statystyka ta będzie w stanie przekazywać do Eurostatu lub ewentualnie innym organom Unii Europejskiej żądane przez te instytucje informacje opracowywane stosownie do przyjętych zasad metodologicznych i wyrażone w postaci określonych wskaźników (zmiennych), w wymaganej częstotliwości, terminach i formie (tablice, dyskietki, teletransmisja).

Ten aspekt był przedmiotem szczegółowej analizy przeprowadzonej w GUS w latach 1996—1997. Podstawą analizy był dokument opracowany przez Eurostat pt. „Wykaz obowiązków statystycznych” (czerwiec 1995) oraz dodatkowe informacje uzyskane z Eurostatu przez departamenty GUS.

Na podstawie tych materiałów utworzono komputerową bazę danych, do której wprowadzono wszystkie znane wymagania informacyjne Eurostatu wyrażone liczbą 1384 wskaźników (zmiennych). Z tej liczby 1384 zmiennych wydzielono 100 zmiennych, które obecnie nie dotyczą Polski. 75 z nich dotyczy zjawisk nie występujących w Polsce lub występujących w mało znaczącej skali, w związku z czym nie przewiduje się podejmowania ich badań. Dotyczy to, przykładowo, upraw oliwek, ryżu, winorośli, pogłowia bawołów itp. Pozostałe 25 ze 100 wydzielonych zmiennych obowiązuje wyłącznie kraje członkowskie Unii. Są to, przykładowo, dane dotyczące wynagrodzeń urzędników Unii, handel między krajami Unii, badanie cen i spożycia, personelu Unii w krajach członkowskich. Oznacza to jednocześnie, że do czasu, kiedy Polska stanie się członkiem Unii Europejskiej, musi być przygotowana i sprawdzona pełna metodologia prowadzenia tych badań.

Stopień dostosowania poszczególnych obszarów badawczych w naszej statystyce do wymagań Unii Europejskiej w odniesieniu do zmiennych, które zobowiązani jesteśmy przekazywać do Eurostatu (1284 zmienne) charakteryzuje zamieszczone niżej zestawienie (tabl. na str. 12).

Przytoczone w tym zestawieniu dane przedstawiają stan na wrzesień 1997 r.

Na ogólną liczbę 1284 zmiennych, które zobowiązani jesteśmy przekazywać do Eurostatu, polska statystyka jest w stanie zapewnić dostarczenie 963 zmiennych, tj. 75% ogólnej liczby wymaganych zmiennych.

W grupie 321 zmiennych całkowicie lub częściowo niezgodnych z wymaganiami UE znajdują się zmienne, które nie są badane w ogóle (ok. 20% zmiennych) lub są badane, ale z różnych przyczyn nie odpowiadają wymaganiom Eurostatu. Przykładowo, badane są według innej metody, badane są z mniejszą częstotliwością, są opracowywane w późniejszych terminach itp.

Z przytoczonych w tym zestawieniu danych wynika, że w dziedzinie klasyfikacji ekonomicznych oraz w statystyce handlu zagranicznego osiągnięto pełny stopień zgodności z wymaganiami UE. Z drugiej strony najwięcej do zrobienia pozostaje w takich dziedzinach badań statystycznych, jak: obrót towarowy, usługi i transport, rachunki narodowe oraz statystyka ochrony środowiska. Należy oczywiście pamiętać o tym, że przytoczone w zestawieniu liczby zmiennych odpowiadających i nie odpowiadających wymogom UE charakteryzują rzeczywistą sytuację w dziedzinie statystyki jedynie pod względem ilościowym i nie oddają ogromnej złożoności procesu dostosowawczego. W szczególności należy zdawać sobie sprawę z ogromnych różnic w stopniu złożoności i kosztach dostosowania poszczególnych zmiennych do wymagań UE.

**STOPIEŃ DOSTOSOWANIA POLSKIEJ STATYSTYKI DO WYMAGAŃ INFORMACYJNYCH
EUROSTATU**

Obszar badawczy	Liczba zmiennych		
	ogółem	w pełni zgodnych z wymaganiami UE	całkowicie lub częściowo niezgod- nych z wymaganiami UE
Ogółem	1284	963	321
Rachunki narodowe	129	79	50
Statystyka cen	9	6	3
Rachunki finansowe oraz statystyka walutowa i finansowa	40	34	6
Bilans płatniczy	6	1	5
Klasyfikacje ekonomiczne	2	2	-
Handel zagraniczny	11	11	-
Statystyka energii	29	21	8
Przemysł, hutnictwo żelaza oraz koordynacja badań przedsiębiorstw	127	105	22
Badania, rozwój i metody statystyczne	4	3	1
Obrót towarowy, usługi i transport	100	40	60
Ludność, migracje, zatrudnienie i bezrobocie	102	88	14
Warunki życia	77	64	13
Warunki pracy	136	119	17
Rachunki regionalne, wskaźniki i plany struktural- ne	90	68	22
Statystyka rolnictwa	278	223	55
Statystyka ochrony środowiska	144	99	45

W komputerowej bazie danych każdej zmiennej z 321 zmiennych całkowicie lub częściowo niezgodnych z wymaganiami UE nadano określony symbol przyczyny niezgodności oraz określono harmonogram prac dostosowawczych przewidujący, w zależności od przyczyny niedostosowania: wprowadzenie nowego lub rozszerzenie istniejącego badania, modyfikację metodologii badania, wprowadzenie dodatkowych przekrojów, wprowadzenie wymaganej częstotliwości badania, zmianę terminu lub techniki udostępniania danych itp. Z harmonogramu tego wynika, że prace dostosowawcze powinny być zakończone w zasadzie do 2002 r., co powinno zagwarantować, iż w przewidywanym okresie przyjęcia naszego kraju do Unii Europejskiej, polska statystyka powinna być w pełni zharmonizowana ze statystyką Unii i będzie mogła stanowić równoprawny podsystem Europejskiego Systemu Informacji Statystycznej.

prof. dr hab. Tadeusz Walczak —GUS

LITERATURA CYTOWANA

- [1] P.B. Nielsen i J. Plovsing, *Concepts used in statistical business registers in view of globalisation and the information society*, International Statistical Review, Vol. 65, No 3, December 1997
- [2] Andrzej Karpiński, *Jak robią to inni — na marginesie jednej publikacji*, Wiadomości Statystyczne, 1995, nr 9
- [3] Teresa Lech-Skowron, *Czy statystyka naruszyła „interes narodowy”*, Wiadomości Statystyczne 1995, nr 9
- [4] *Wybrane dane statystyczne w układzie Klasyfikacji Gospodarki Narodowej i Europejskiej Klasyfikacji Działalności 1991 i 1992*, GUS, seria „Informacje i opracowania statystyczne”, Warszawa 1993